

*Dragomir Vojnić**

Vladimir Veselica:

GLOBALIZACIJA I NOVA EKONOMIJA

**Izdavači: AG Matoš, Samobor; Ekonomski fakultet Zagreb;
Hrvatsko društvo ekonomista, Zagreb; Inženjerski biro d.d., Zagreb;
Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, str.: C (Prolegomena) + 655**

Znanstvenici cijeloga svijeta (osobito najistaknutiji znanstvenici SAD i EU) s velikom pozornošću, ali i zabrinutošću, prate i propituju jačanje globalizacijskih trendova i pojavu nove ekonomije uz dominaciju doktrine ekonomskog neoliberalizma. Toj se skupini najistaknutijih znanstvenika svijeta kao prvi s ovih naših prostora priključio i Vladimir Veselica.

Pojava najnovije knjige Vladimira Veselice, jednoga od najistaknutijih hrvatskih ekonomista-znanstvenika, moglo bi se reći predstavlja najcjelovitije djelo te vrste koje je nastalo kao rezultat rada jednog našeg znanstvenika. Knjiga *Globalizacija i nova ekonomija* već je četvrta knjiga koju je u proteklim godinama, na kraju prošloga i početkom ovoga stoljeća objavio Vladimir Veselica, i to prvo su bile dvije u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a druge dvije u izdanju Hrvatskoga društva ekonomista. Već naslov knjige *Globalizacija i nova ekonomija* pokazuje aktualnost, veličinu, širinu i brojnost pitanja i problema koji plijene pozornost autora. Fenomen globalizacije može se shvatiti i objasniti samo u kontekstu veoma multidimenzionalnog promišljanja. Radi se o čitavom nizu dimenzija. Autor ove knjige nešto je veću pozornost posvetio onima za koje je ocijenio da pripadaju najvažnijima. To se osobito odnosi na ekonomiju, politiku, geopolitiku, geostrategiju, ekologiju a i na sve drugo što je neposredno s time po-

* Ovaj je prilog koncipiran kao izlaganje na predstavljanju knjige Vladimira Veselice *Globalizacija i nova ekonomija* koja je održana na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 3. srpnja 2007.

vezano. Posebnu kvalitetu u kritičkome osvrtu na sve spomenute dimenzije dala je činjenica da se autor striktno držao povijesnog i političko-ekonomskog pristupa.

Takvim je pristupom Vladimir Veselica uspio bolje nego mnogi drugi objasniti pojavu da je fenomen globalizacije zahvatio sve pore suvremenih društvenih, ekonomskih, političkih i drugih odnosa. Fenomen globalizacije nije ni nov ni nepoznat. On se javljao kao prateća pojava svega onoga što bismo mogli staviti pod zajednički nazivnik «industrijska civilizacija» koja je intenzivirala međunarodnu trgovinu i s time povezanu veću cirkulaciju roba, usluga, kapitala i rada.

A to znači da je izrazitija globalizacija započela još negdje u devetnaestome stoljeću i nastavila se sve do naših dana. Sam termin globalizacije počeo se intenzivno upotrebljavati tek u posljednjim desetljećima protekloga stoljeća. Sve prijašnje faze globalizacije bile su izraz dosegnute razine znanja, primijenjenih tehnologija i djelovanja tržišta i konkurencije. Jačanje suvremenih globalizacijskih trendova izraz je četvrte tehnološke informatičke revolucije i nastanka informatičke epohe koja je nametnula nove društvene odnose. Te se promjene odnose posebno na izmijenjene pozicije rada, koje su veoma oslabile i kapitala koje su veoma ojačale. Promjene u radnom zakonodavstvu u smjeru mnogo veće fleksibilnosti na tržištu rada uzrok su mnogim društvenim tenzijama i turbulentnim pojavama, osobito u onim zemljama koje imaju dugu tradiciju društva blagostanja. Kvaliteta razvitka u tim zemljama, koje su potpuno zahvaćene informatičkom revolucijom mjeri se tzv. ICT (Informacijsko komunikacijska tehnologija) čimbenicima, odnosno njihovim doprinosom stopi rasta bruto domaćem proizvodu. Ta nova kvaliteta razvitka dala je povod stvaraju naziva nova ekonomija.

U uvjetima jačanja globalizacijskih trendova i razvitka nove ekonomije sve se zemlje moraju boriti i izboriti za održanje vlastitoga identiteta uz uvažavanje identiteta drugih. To je posebno važno za male zemlje kao što je Hrvatska u kojoj je, srećom, postignut opći politički konsenzus da će svoj identitet najlakše održati integracijom u Europsku Uniju. Imajući sve to, a i nešto drugo u vidu, Vladimir Veselica dao je naslov svojoj najnovijoj knjizi *Globalizacija i nova ekonomija*. Uvažavajući i povijesni i političko-ekonomski pristup u svojim kritičkim osvrtima na pojavu fenomena globalizacije i nove ekonomije, Veselica posebno ističe da je globalizacija fenomen koji predstavlja izraz ekonomskih i tržišnih zakonitosti, što znači da se ljudskom voljom ne može ukinuti. To tim više, što sve relevantne međunarodne organizacije, kao što su Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Svjetska trgovinska organizacija (WTO), djeluju u smjeru jačanja globalizacijskih procesa (i razvijanja nove ekonomije). Posljedica je toga da pozicija rada postaje sve slabija, disperziraniya i neorganiziraniya, a pozicija kapitala sve jača i sve organiziraniya, a to zato što informatička epoha traži sve više tehnološki visokosofisticiranog kapitala i sve manje visokokvalificiranih radnika. Manje kvalificirani ostaju bez posla i problemi zapošljavanja sve su veći. Jačanje globalizacijskih trendova na tim osnovama sve više zaoštava poznate tržišne proturiječnosti na

osnovi kojih bogati postaju sve bogatijima, a siromašni sve siromašnjima. Tako je svijet pod utjecajem sve intenzivnije informatičke umreženosti postao kao «veliko selo». U tome «velikome selu», međutim, živi manjina (SAD, Europska Unija i Japan) koja posjeduje lavovski dio svjetskoga bogatstva i mnogo siromašnija velika većina, uključivši tu i više od dvije milijarde stanovnika našeg planeta koji žive na dohotku manjim od dva dolara dnevno.

Trendovi siromašenja većine i bogaćenja manjine nastavljaju se, čime se veliki problemi održivog razvitka suvremenoga svijeta sve više zaoštavaju. To se odnosi i na sferu ekonomije i na sferu socijale i na sferu ekologije. To su problemi na koje već godinama ukazuju najveće moralno-političke vertikale suvremenoga svijeta, počevši od Vatikana, pa do svih relevantnih agencija Ujedinjenih naroda. Sjetimo se da je na tu temu pokojni papa Vojtila kao jedan od najvećih duhovnih autoriteta i moralno-političkih vertikala prošloga stoljeća o toj temi sazvaio veliku međunarodnu konferenciju u Vatikanu, na kojoj su sudjelovali premijeri i predsjednici velikoga broja zemalja suvremenoga svijeta, uključivši i našega predsjednika Stjepana Mesića. U novije vrijeme i najrelevantnije međunarodne organizacije, kao što su Svjetska banka, MMF i WTO, pokazuju nešto veću osjetljivost na probleme koji nastaju sve izrazitijim djelovanjem globalizacijskih trendova i nove ekonomije. Kao i u svojim prijašnjim knjigama i radovima sličnoga karaktera Vladimir Veselica javlja se i kao «homo oeconomicus» i kao «homo politicus» i kao «homo eticus». Kao «homo oeconomicus» veoma jasno, decidirano i diferencirano, na osnovi povijesnog i političko ekonomskog pristupa otkriva uzročnu posljedične veze globalizacijskih trendova i nastanka nove ekonomije.

Kao «homo politicus» daje jasna upozorenja da se («i premda nezadrživi») globalizacijski trendovi ne mogu prepustiti takvom slobodnom djelovanju tržišta koje nameće vladajuća doktrina ekonomskog neoliberalizma.

Kao «homo eticus» Vladimir Veselica podsjeća da se svijet na planetu Zemlji nije ni dosad razvijao samo na osnovi tržišnog fundamentalizma, pa to neće moći biti moguće ni ubuduće. Pitanja solidarnosti nisu samo povezana s religijom, nego i sa stvarnim društveno-ekonomskim odnosima.

Valja posebno naglasiti da knjiga Vladimira Veselice *Globalizacija i nova ekonomija* ne samo da predstavlja jedan od najcjelovitijih radova takvoga karaktera koji su se kod nas i u svijetu dosad pojavili, nego sadrži i neke dosad manje poznate i manje istražene dimenzije. To se posebno odnosi na istraživanje fenomena razvitka u Indiji i Kini.

Ono što je za obje zemlje zajedničko jest da i jedna i druga još pripadaju svijetu zemalja u razvoju i da su se jedna i druga u svojoj povijesti sukobljavale i borile s problemom demografskih investicija. Zajedničko je i to da i, pored toga što kao cjeline pripadaju skupini zemalja u razvoju, svaka za sebe u isto vrijeme

predstavljaju veliku industrijsku silu s najvišom razinom znanstvenih, tehnoloških, proizvodnih, informatičkih i drugih s time povezanih dostignuća.

Kina nije klasična zemlja u tranziciji. Ona ostvaruje snažan razvitak i visoke (zapravo najviše) stope rasta bruto domaćeg proizvoda) zbog pluralizma tržišta i donekle zbog pluralizma vlasništva, a pluralizam političkog uređenja još uvijek čeka pogodan trenutak. U Kini je snaga tržišta, konkurencije i otvaranja prema svijetu dala neviđene rezultate.

Političko-ekonomski gledano, to je bilo moguće u zemlji koja je u isto vrijeme i visoko industrijalizirana i koja ima ogromne rezerve radne snage koja masovnim napuštanjem nisko-proizvodnog poljoprivrednog sektora i uključivanjem u sektor industrije daje veliki doprinos ubrzanju rasta BDP.

U Kini u isto vrijeme djeluju i one faze u kojima se rast ostvaruje transferom stanovništva i u kojoj na osnovi tehničkog progressa i proizvodnih funkcija, a i ona najviša faza - u kojoj se rast ostvaruje ICT čimbenicima.

Sve to zajedno uzeto u jednom sintetičkom izrazu stvorilo je tako snažni porast proizvodnosti rada i tako snažnu konkurenciju na međunarodnome planu, da su se i oni najrazvijeniji - koji su se najviše borili za jedinstvo svjetskoga tržišta, za globalizaciju i novu ekonomiju - našli u poziciji onih koji traže i određenu zaštitu u uvjetima dominacije doktrine ekonomskog neoliberalizma.

Valja spomenuti da se kineski ekonomski fenomen zasniva i na veoma striktnoj i radikalnoj demografskoj politici.

Da samo usput spomenem, neki su mladi kineski znanstvenici i svoja demografska i svoja reformska znanja stjecali i na našem Ekonomskom fakultetu i u Ekonomskom institutu Zagreb. Indija se od Kine razlikuje time što je svoj razvitak zasnivala na tri klasična pluralizma, tj. na pluralizmu vlasništva, pluralizmu tržišta i pluralizmu političkog uređenja, ali sa stajališta istraživanja koja je u svojoj knjizi *Globalizacija i nova ekonomija* prikazao Vladimir Veselica važno je naglasiti da su i Kina i Indija postale konkurenti i svima onima koji se ubrajaju u najrazvijeniji dio svijeta.

Primjeri Kine i Indije (a posebno Kine) osobito su zanimljivi zato što pokazuju veliku ulogu države koja je istovremeno s otvaranjem prostora slobodnom unutarnjem i vanjskom tržištu roba, kapitala, radne snage i slobodnom poduzetništvu, zadržala usmjeravajuću, regulativnu i korektivnu ulogu u društveno-ekonomskome razvitku.

Njihovi primjeri najbolje potvrđuju da se djelotvorna ekonomska i razvojna politika i u uvjetima globalizacije može i mora ostvarivati kombinacijom nevidljive ruke Adama Smitha i veoma vidljive ruke Johna Maynarda Keynesa

Neke su važne poruke Vladimira Veselice u nekim bitnim odrednicama veoma suglasne s najvećim svjetskim znanstvenicima, s takvima kao što je nobelovac

Joseph Stiglitz,¹ ili naš doajen ekonomskih znanosti Milan Mesarić.² U kontekstu cjelovitosti svojih razmišljanja Vladimir Veselica vjerojatno je otišao i korak dalje od mnogih drugih. Neke je teze potrebno posebno spomenuti.

Usprkos svojim slabostima i štetnim posljedicama, globalizacija je kao proces internacionalizacije troškova informacija, ideja, roba, kapitala i ljudi i kao kozmpolitizacija ekonomije, društva, politike i kulture nezaustavljiva. Taj je proces prije svega neizbježna posljedica suvremene informatičke revolucije i općenito je logičan slijed civilizacijskoga napretka. Prema tome, uzaludni su i besmisleni otpor i borba protiv globalizacije kao takve. Ono što se nameće kao povijesna potreba jest remodeliranje globalizacije, tj. promjena njezinih ciljeva, njezinih pokretačkih sila, njezinih pravila i metoda.

Slabosti su aktualne globalizacije velikim dijelom posljedica zaostajanja pravne, institucionalne i političke globalizacije za komercijalnom, financijskom i općenito ekonomskom globalizacijom. Da bi globalizirano gospodarstvo bilo uravnoteženo i stabilno, socijalno pravedno i ekološki održivo, moralo bi se izgraditi odgovarajuće globalno zakonodavstvo i odgovarajuće demokratske globalne institucije.

Vladimir Veselica je pojavom ove knjige potvrdio svoje kvalitete znanstvenika velikoga formata i lucidnoga promišljanja. Veoma kompleksnu materiju globalizacije i nove ekonomije dao je na način kako to još nitko kod nas nije učinio. Ta će knjiga biti veoma korisno i dragocjeno štivo i onima koji istražuju, i onima koji uče i studiraju, i onima koje uče druge i predaju.

Tom je svojom knjigom Vladimir Veselica zadužio našu ekonomsku znanost, priključivši se najistaknutijim svjetskim ekonomistima, sociolozima, politolozima i povjesničarima koji su s mnogo znanstvene ozbiljnosti i znanstvenoga promišljanja ukazali na probleme koje nameće jačanje globalizacijskih trendova i razvijanje nove ekonomije u uvjetima dominacije ekonomskog neoliberalizma.

Problemi koji su se nametnuli svijetu pojavom svijeta kao «velikoga sela» zapravo su planetarni problemi održivog razvitka.

Na kraju se mora spomenuti, ne kao manje važno, već naprotiv, da su ova kritička promišljanja o globalizaciji i novoj ekonomiji zasnovana na tako kompleksnoj statističko-dokumentacijskoj i informatičkoj osnovi kakva se kod nas još nije pojavila.

Zbog svega toga autoru ove knjige Vladimiru Veselici valja uputiti riječi tople hvale i priznanja.

¹ Joseph Stiglitz: *Making Globalization Work*, W.W. Norton and Company, New York, 2006

² Milan Mesarić: *Kako promijeniti model globalizacije da ona služi dobrobiti čitavog čovječanstva i napretku ljudske civilizacije – analiza Josepha Stiglitz*, *Ekonomski pregled*, br. 5-6, Zagreb, 2007

Na kraju mi dopustite da ovo svoje izlaganje završim i nekim osobnim opaskama.

Vladimir Veselica čovjek je za kojeg bi anglosaksanci kazali da je Unique (dakle, da je jedinstven). U nizu karakteristika koje ga čine takvim posebno ističemo one ljudske. Vladimir Veselica čovjek je koji ne zna mrziti, ali zna voljeti; čovjek koji ne zna za ksenofobiju, ali zna za toleranciju; čovjek koji se ponaša po načelu mržnja se mržnjom ne ukida, nego mržnja se ukida ljubavlju.

Svojim je poštenim stvaralačkim radom i nadasve poštenim, prijateljskim i tolerantnim odnosima među ljudima dao veliki doprinos, posebno u turbulentnim devedesetima, stvaranjem dobre, prijateljske i tolerantne atmosfere i u djelovanju Hrvatskoga društva ekonomista, u djelovanju Ekonomskoga fakulteta i u djelovanju Ekonomskoga instituta, Zagreb i još mnogo šire od toga. Ne mogu uz sve ove riječi hvale ne spomenuti činjenicu da je Vladimir Veselica u takvom svom ljudskom, plemenitom i humanom djelovanju podnio i osobne žrtve, i to kako one zdravstvene, tako i one profesionalne i materijalne.

U samoj završnici ovoga svoga izlaganja moram spomenuti i razlog svoga osobnoga zadovoljstva pojavom tog velikoga djela Vladimira Veselice. Mi smo u turbulentnim devedesetim godinama veoma mnogo zajednički radili i pisali referate za tradicionalna savjetovanja hrvatskih ekonomista u Opatiji. Zajednički smo pripremili i dvije knjige o aktualnim pitanjima tranzicije koje su zajednički objavili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Hrvatsko društvo ekonomista.

Zajednički smo kao autori čitavoga niza zajedničkih radova vodili mnoge bitke za brži i djelotvorniji razvoj «lijepe naše». I premda smo mnoge bitke izgubili, ipak nam za utjehu ostaje činjenica da smo se na početku novoga stoljeća našli na pravome putu koji nas vodi u Europsku Uniju. Valja se nadati da ćemo na tome putu postupno ostvarivati pozitivne promjene. Osobito one u smjeru jačanja ekspanzije izvoza i smanjivanja koatičnoga uvoza.

Želeći i ovom prigodom uputiti svom starom dobrom prijatelju i znanstvenom suborcu Vladimiru Veselici riječi velike hvale i najljepše želje njemu i obitelji, završit ću s našom zajedničkom željom da naš zajednički prijatelj, veliki znanstvenik i velikan Vladimir Veselica poživi još mnogo godina u stvaralačkome radu na sreću i dobrobit svoju i svoje obitelji, a isto tako i svojih prijatelja, hrvatske ekonomske znanosti i lijepe naše.